

Economisch - Statistische Berichten

46e JAARGANG - 13 SEPTEMBER 1961 - No. 2303

BAKSTEEN
Juwelier

HORLOGES

SIERADEN

TAFELZILVER

Sinds 1837 in het hart van Rotterdam

WESTEWAGENSTRAAT 70 — TELEFOON 110583

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

machinebreuk- verzekering

Voorlichting en service
door een Nederlands bedrijf
met 60 jaar ervaring.

PROVIDENTIA

N.V. ALGEMEENE
VERZEKERING-MAATSCHAPPIJ
PROVIDENTIA

AMSTERDAM-C.
HERENGRACHT 376
TELEFOON 222120

Adviezen
en bemiddeling

inzake
levensverzekeringen
en
pensioencontracten

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: *Dr. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.*

Bankiers: *R. Mees en Zonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).*
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: *Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.*

Advertentie-tarief *f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.*

Zelfstandigheid en samenwerking

Economische samenwerking is een verschijnsel dat ook in het midden- en kleinbedrijf steeds meer op de voorgrond treedt. Het wordt hier gekenmerkt door een eigen problematiek, waarbij niet alleen overwegingen van economische aard, doch ook sociologische en maatschappelijk-ethische elementen in het geding plegen te worden gebracht. Vooral de eventuele aantasting van de zelfstandigheid der samenwerkende ondernemers blijkt wel eens een gevoelig punt te zijn. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat deze overweging een belangrijke rol op de achtergrond heeft gespeeld bij de opstelling van het onlangs verschenen rapport van de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf over „Samenwerkingsvormen” ¹⁾.

Dit rapport poogt een met enkele cijfers gestaaft overzicht te geven van de situatie in Nederland wat betreft „de ontwikkeling van de vormen van commerciële samenwerking in engere zin, zoals deze in het midden- en kleinbedrijf gestalte krijgen in de inkoopcombinatie, het vrijwillig filiaalbedrijf en het samengaan c.q. de concentratie op het gebied van de produktie of dienstverlening, voor zover zulks niet is verwezenlijkt in bedrijfs- of kartelregelingen”. Toch blijkt ook hier weer, dat het begrip „zelfstandigheid” moeilijk te benaderen valt en dat volstaan moet worden met het opsommen van een aantal kenmerken die aan de „zelfstandige” ondernemer worden toegeschreven, doch die op zich weer vluchtig zijn, zoals de zeggenschap over het geïnvesteerde kapitaal, het ongedifferentieerde leiderschap in het produktieproces en het optreden in een markt van beperkte omvang.

Teneinde de invloed te peilen, die de samenwerking op de zelfstandigheid der betrokken ondernemers uitoefent, werkt het rapport met de begrippen „kernfunctie” en „deelfunctie”. Als kernfunctie worden beschouwd die ondernemersactiviteiten die bepalend zijn voor het bedrijfsbeleid; de deelfuncties hebben betrekking op ondernemersactiviteiten met een uitvoerend karakter. Gesteld wordt nu, dat het afstoten van de kernfunctie of een deel daarvan veel belangrijker gevolgen heeft voor het zelfstandig ondernemerschap dan de overdracht van een of meer der deelfuncties.

Deze stelling lijkt niet voor bestrijding vatbaar, althans wanneer men de ontwikkeling op korte termijn beziet.

¹⁾ Rapport inzake samenwerkingsvormen in het midden- en kleinbedrijf, no. 3, Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf, 's-Gravenhage 1961.

²⁾ „Samenwerking in het midden- en kleinbedrijf”, Stenfert Kroese, Leiden 1961.

Op langere termijn evenwel zal, zoals wij elders mochten toelichten ²⁾, het verschijnsel van — om met het rapport te spreken — de „verzelfstandiging” der samenwerkingsvormen, invloed hebben op de zelfstandige uitoefening van de ondernemersfunctie, ook wanneer slechts deelfuncties het object van samenwerking vormen.

Overigens weten de opstellers van het rapport de economische samenwerking op zich positief te waarderen, zonder evenwel blind te zijn voor de schaduwzijden, die van een te ver doorgevoerde samenwerking zijn te verwachten, niet alleen voor de betrokken ondernemers, doch ook voor onze tegenwoordige, op ondernemingsgewijze produktie gebaseerde, maatschappelijk-economische organisatie.

Ook buiten onze grenzen trekken soortgelijke problemen de aandacht. In dit verband zij gewezen op de uitvoerige beschouwing van Arno Sölter in het mei-nummer van dit jaar van het Westduitse tijdschrift „Der Markenartikel”. Onder de titel „Nachfragegemacht und Gegenwichtsprinzip” wordt aldaar de discussie voortgezet over de kwestie van de ontwikkeling der machtsverhoudingen, een discussie die, gezien het grote aantal deelnemers, voorlopig nog wel gaande zal blijven.

Om wille van de curiositeit besluiten wij met het signaleren van een andere recente publikatie, en wel een die van gene zijde van het IJzeren Gordijn in Nederland is doorgedrongen. Bij de uitgeverij „Die Wirtschaft” in (Oost-)Berlijn verscheen een brochure over „Die Entwicklung der Produktionsgenossenschaften des Handwerks und die Rolle ihres genossenschaftlichen Eigentums”. Een enkele aanhaling is voldoende om de geest, die het boekje ademt, weer te geven: reeds in de eerste paragraaf van het eerste hoofdstuk wordt de lezer vergast op een beschouwing over „Die Schaffung sozialistischer Produktionsverhältnisse im Handwerk als gesetzmässige Notwendigkeit”.

Voor degenen, die enigszins met de marxistisch-leninistische gedachtenwereld vertrouwd zijn, is dit een bekend geluid, en na enkele bladzijden lezens wordt de indruk bevestigd, dat ook op het terrein van de economische samenwerking tussen ondernemingen er — met een variant op Remarque — „im Osten nichts Neues” te melden valt. Tenzij uit de jongste persberichten over de drang tot stopzetting van de nationalisatie der kleinere ondernemingen, vooral op het gebied van de voedselvoorziening, zou moeten worden afgeleid, dat het geloof in de „gesetzmässige Notwendigkeit” maar zeer betrekkelijk is.

's-Gravenhage.

Dr. F. J. W. VAN VROENHOVEN.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Zelfstandigheid en samenwerking, door Dr. F. J. W. van Vroenhoven	859	Eén Westduitse wet voor het gehele buitenlands economisch verkeer, door Drs. E. C. Vossenbergh	867
Glijdende belastingschalen, door H. van Leeuwen ..	860	Surinaamse kanttekeningen, door G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.	869
Naar een evenwicht op de steenkolenmarkt van de E.G.K.S.? (II), door Drs. K. Zijlstra	861	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	870
De betekenis van de aardappeltermijnmarkt, door Drs. B. H. Hendriks	865		

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Glijdende belastingschalen

De herziening van ons Nederlands belastingstelsel is reeds geruime tijd in de pen. De zeer sterke progressie is velen, ook de Minister van Financiën, een doorn in het oog. Deze progressie wordt des te pijnlijker aan gevoeld in een periode waarin uitsluitend compenserende maatregelen op loongebied plaatshebben, aangezien dan bij gelijkblijvend reëel inkomen het gestegen nominaal inkomen hoger wordt belast. Een dergelijke periode hebben wij in de jaren na 1956 gehad.

Het is begrijpelijk, dat de Regering plannen beraamt om deze ongewilde en ongewenste belastingverzwaring weg te nemen. Zij was voornemens dergelijke plannen per 1 juli 1961 uit te voeren, doch de conjuncturele spanningen op dat moment maakten haar dit onmogelijk. De argumentatie van de Minister voor een verder uitstel van de belastingverlaging moge zeker juist zijn, voor de vele belastingbetalers, die op de in de Troonrede van 1960 — onder voorbehoud — toegezegde belastingverlaging hadden gehoopt, was dit uitstel evenwel een deceptie.

In een nota aan de Tweede Kamer zegt de Regering toe vóór het einde van dit jaar een wetsontwerp in te dienen, waarin een definitieve datum voor de belastingverlaging zal worden gencemd. Kennelijk hoopte de Regering op dat moment — eind mei — dat de conjunctuur haar hoogtepunt had bereikt en de conjuncturele spanningen tegen het einde van dit jaar verminderd zouden zijn. Het heeft er echter alle schijn van dat deze „wens” niet in vervulling gaat. De conjunctuur in Europa vertoont op dit moment nog geen tekenen van terugslag. De spanningen in onze economie zijn eerder nog sterker geworden: de krapte op de arbeidsmarkt is sindsdien toegenomen, de bestedingen hebben een hoger niveau bereikt dan een half jaar geleden, de produktie is ten gevolge van de werktijdverkorting niet in de gewenste mate gestegen, terwijl de hogere arbeidskosten ten gevolge van deze verkorting een opwaartse druk op de prijzen uitoefent. Ook per 1 januari 1962 lijkt belastingverlaging — zo men hier althans op had gehoopt — moeilijk te realiseren. Het zou ons niet verwonderen, wanneer de Regering haar toezegging, om voor het einde van het jaar een definitieve datum voor de belastingverlaging te noemen, niet kan nakomen, want ook onze Minister van Financiën is niet gezegend met profetische gaven betreffende het tijdstip van de conjunctuuromslag.

Het ziet er dus naar uit, dat de door velen als onrechtvaardig aan gevoelde belastingverzwaring, ontstaan in de jaren na 1956, voorlopig nog enige tijd gehandhaafd zal blijven. In dit artikel is voor verschillende inkomensgroepen nagegaan om welke bedragen het hier in concreto gaat. Daarbij werd uitgegaan van het jaarinkomen (dus inclusief vakantietoeslag en kinderbijslag) van een gezin met twee kinderen in een eerste gemeenteklasse per 31 december 1956 en de op grond van dit inkomen te betalen inkomstenbelasting. Na 31 december 1956 zijn de volgende algemene (compenserende) verhogingen gerealiseerd:

- 1 januari 1957: 5,6 pCt. compensatie van de per die datum ingevoerde A.O.W. waarvoor een premie van 6,75 pCt. was verschuldigd;
- 1 juli 1957: verhoging van de kinderbijslag in verband met de stijging van de huur- en melkprijs per 1 augustus 1957;

- 1 augustus 1957: 2 pCt. huurbijslag (met minima en maxima) in verband met de huurverhoging per die datum;
- 1 januari 1959: verplichte compensatie van de meer te betalen A.O.W.-premie ten gevolge van de verhoging van de premiegrens van f. 6.900 tot f. 7.450;
- 1 oktober 1959: verhoging van de kinderbijslag in verband met de stijging van de melkprijs per 1 januari 1960;
- 1 januari 1960: verhoging van de kinderbijslag en tevens verwerking van de 10 cent duurttoeslag daarin, in verband met de melkprijsverhoging per 1 april 1960 en de per die datum te realiseren huurverhoging;
- verwerking van de huurbijslag-1957 in de loonschalen (N.B. Hoewel deze verwerking in de tijd gespreid was, is voor de berekening aangenomen dat zij per 1 januari 1960 plaatshad. Voor de berekening heeft de verwerking van de huurbijslag als consequentie, dat de 4 pCt. vakantietoeslag op een hoger bedrag uitkomt);
- 1 april 1960: 2½ pCt. huurcompensatie (met minima doch zonder maxima).

Volgens de huidige belastingtabel is het bestaansminimum voor een gezin met twee kinderen vastgesteld op f. 3.300 per jaar. Van een inkomen beneden dit bedrag wordt geen belasting geheven. Rekening houdend met het in 1956 uitbetaalde jaarbedrag aan kinderbijslag en vakantietoeslag en de aftrek van f. 100 verwervingskosten, viel een arbeider met een jaarloon van f. 2.930 in 1956 nog juist onder het bedrag, dat als bestaansminimum wordt aangenomen. Welke fiscale consequenties hebben de bovengenoemde compenserende maatregelen nu gehad voor a) deze man en voor de man (met eveneens twee kinderen ten laste), die per 31 december 1956 een jaarloon c.q. -salaris genoot van

- b) f. 5.000 (het gemiddeld inkomen van een arbeider)
- c) f. 7.000 (een salaris juist boven de zgn. „welstandsgrens”)
- d) f. 10.000
- e) f. 12.000

en welke andere consequenties hebben deze maatregelen? Vergeleken bij 31 december 1956 resulteerde het gelijkblijven van hun respectievelijke reële inkomens per 31 december 1960 in een belastingverzwaring van

- a) f. 66
- b) f. 55
- c) f. 71
- d) f. 126
- e) f. 112

(N.B. Hierbij is de huurbijslag-1960 berekend over 9 maanden; de huurbijslag op jaarbasis heeft uiteraard een verdere belastingverzwaring tot gevolg).

Voor de inkomensgroepen a) en b) heeft de stijging van hun nominale inkomen t.g.v. de genoemde compenserende maatregelen bovendien tot gevolg, dat zij ieder ca. f. 17 meer aan A.O.W.-premie en respectievelijk ca. f. 20 en ca. f. 26 meer aan sociale verzekeringspremies moeten gaan betalen. Resumerende komt het resultaat van de compenserende maatregelen voor deze groepen neer op een vermindering van hun reële inkomen van om en nabij de f. 100. Indien de man met f. 7.000 in 1956 (groep c) in de

daarop volgende jaren geen autonome salarisverhoging heeft gehad, valt hij per 1 januari 1960 weer onder de premie- en uitkeringsgrens voor de sociale verzekeringswetten. Dit zou voor hem betekenen, dat hij weer het volle bedrag aan sociale verzekeringspremies (in dit geval ruim f. 300) zou moeten gaan betalen, waardoor het totaal nadelig saldo van zijn gelijk gebleven reëel inkomen de f. 450 dicht zou naderen.

Bij de berekening zijn autonome loonstijgingen en de geleidelijke uitvoering van de gedifferentieerde loonpolitiek vanaf oktober 1959 buiten beschouwing gebleven. Deze inkomensstijgingen echter versterken de progressie welke op de compenserende stijgingen drukt nog eens extra.

Uit het voorafgaande is wel duidelijk geworden dat een verlaging van onze hoge belastingtarieven een dringende aangelegenheid is geworden. Indien de Regering met een verlaging van de belastingtarieven niet tevens een herziening van ons belastingstelsel doorvoert, zullen wij na enkele jaren aan hetzelfde euvel van de ongewilde belastingverzwaring mank gaan. Men denke aan de huurverhogingsplannen van de Regering en aan het realiseren van nieuwe of meer uitgebreide sociale verzekeringen, zoals bijv. een algemene kinderbijslagwet en een verbeterde invaliditeitswet. Het is te verwachten, dat ook de hiermede gemoeide bedragen in het inkomen zullen worden gecompenseerd. Een herziening van ons belastingstelsel zou o.a. kunnen bestaan in het vaststellen van glijdende belasting-schalen i.p.v. de gefixeerde belastingtarieven van thans, in die zin, dat de belastingtarieven in het vervolg automa-

tisch worden aangepast aan de koopkracht van de gulden.

Men zou een dergelijke glijdende belastingschaal kunnen realiseren door het bestaansminimum waarde vast te maken, m.a.w. het te koppelen aan de index van de kosten van levensonderhoud.

Een tweede mogelijkheid zou kunnen zijn de in de belastingtabel genoemde inkomensbedragen, bij gelijkblijvend tarief, te verhogen met hetzelfde nominale bedrag als waarmede het nominaal inkomen bij gelijkblijvend reëel inkomen stijgt. Bij een compenserende verhoging in de kinderbijslag is dit een voor iedereen uniform bedrag; bij de compensatie voor een te betalen volksverzekeringspremie is dit een tot een zekere grens oplopend en daarna uniform bedrag.

De Overheid zou tot een dergelijke automatische aanpassing bij wet moeten worden verplicht. Voor de Overheid zelf zou dit het voordeel hebben dat zij niet meer voor het fait accompli van een cumulerende belastingverzwaring komt te staan, waarvan het ongedaan maken zou kunnen resulteren in een aanzienlijke bestedingsverruiming op een moment dat dit voor onze economie ongewenst is. Voor de Nederlandse belastingbetaler zou een dergelijk systeem ergernis over een onnodige belastingverzwaring en teleurstelling over het niet doorvoeren van een verwachte belastingverlaging voorkomen. Een daarnaast tot stand gebrachte belastingverlaging op grond van een grotere welvaart zou dan ook het karakter kunnen dragen van een werkelijk en rechtvaardig meedelen in een gezamenlijk bereikt nationaal resultaat.

• Soñ (N.Br.).

H. VAN LEEUWEN.

Naar een evenwicht op de steenkolenmarkt van de E.G.K.S.?

(II)¹⁾

Exogene factoren.

De kolencrisis is in niet geringe mate verscherpt door exogene factoren. Wij herinneren aan de Suezcrisis, die niet slechts in 1956 en 1957 een stimulerende invloed op de vraag uitoefende, maar bovendien een psychose van schaarste opwekte, die waarschijnlijk nog lange tijd haar invloed heeft doen gelden. Tevens werden de schommelingen vaak versterkt door temperatuur en regenval. In de jaren van sterk stijgende industriële activiteit waren de winters soms bijzonder koud en bevatten de stuwmeren vaak minder water dan normaal. De thermische centrales moesten in die periode dus vaak niet alleen de economische expansie volgen, maar ook een vermindering van de productie der hydro-elektrische centrales opvangen. Toen een verlangzaming van het stijgingstempo der industriële activiteit optrad, veranderden ook de psychische en meteorologische omstandigheden. De coincidentie was vooral opmerkelijk bij de productie van elektriciteit uit waterkracht. In 1958, het jaar van de „omslag”, was de coëfficiënt voor waterkracht in de E.G.K.S. 1,04 tegenover 0,93 in 1957, zodat ook uit dien hoofde het beroep op de thermische centrales verminderde.

De temperatuurverschillen uiteten zich vooral in het verbruik voor huisbrand. Het onderzoek naar de samenhang tussen temperatuur en verbruik wordt bemoeilijkt door het feit, dat de voorraadveranderingen in deze sector on-

bekend zijn. Bovendien zou de substitutie door andere energievormen in de beschouwing moeten worden betrokken. Zonder ons aan een schatting van al deze invloeden te wagen geven wij in tabel 3 een indruk van het verloop van de vraag naar steenkool in de huisbrandsector, vergeleken met de voor dezelfde jaren berekende temperatuurgemiddelden, gewogen naar het steenkoolverbruik in de verschillende landen van de E.G.K.S. Wij wijzen erop, dat deze gemiddelden sterk afgerond zijn en niet alleen beslissend zijn voor het huisbrandverbruik. De duur van de winter en de verdeling der koude over de stookperiode spelen bijv. eveneens een rol.

TABEL 3.

Huisbrand en temperatuur in de landen van de E.G.K.S.
(in mln. ton)

	1954	1956	1957	1958	1959	1960
leveringen van steenkool en steenkolencookes	46,7	55,9	55,2	44,8	41,2	43,5
indices	100	120	118	96	88	93
indices temperatuur gedurende de stookperiode	100	80	120	100	110	(110)

Tussen temperatuur en vraag naar steenkool blijkt, zoals te verwachten was, in het algemeen een negatieve correlatie te bestaan. Slechts 1957 maakt op de regel een

¹⁾ Het eerste gedeelte van dit artikel werd gepubliceerd in „E.S.B.” van 30 augustus 1961.

uitzondering. Ondanks een bovennormale temperatuur was de vraag in dat jaar ongeveer even hoog als in het veel koudere jaar 1956. De conclusie ligt voor de hand: in 1957 heeft men enkele miljoenen tonnen steenkool in voorraad genomen, die in de volgende jaren langzamerhand weer zijn verbruikt. In 1958 en 1959 werden de leveringen dus niet alleen op een laag peil gehouden door een normale of warme winter, maar tevens door een voortdurende intering op de voorraden. Dit geldt in het bijzonder voor het jaar 1958, toen de leveringen meer dan 10 mln. ton lager waren dan in het voorgaande jaar en dit ondanks een koudere winterperiode. Zeker moet een gedeelte van de daling op rekening van substitutie door andere energieën worden gesteld, maar het gecombineerde effect van temperatuurschommeling en voorraadmutatie was toch waarschijnlijk het belangrijkste.

Conjuncturele factoren.

Om de voornaamste exogene factor uit te schakelen hebben wij in tabel 2 de leveringen voor huisbrand van het totale verbruik afgetrokken¹⁾. Een globaal onderzoek naar het belang van de conjunctuur als eerste endogene factor wordt op deze wijze mogelijk. De gecorrigeerde serie blijkt minder sterke fluctuaties te vertonen dan die van het totale verbruik. De schommelingen blijken voorts duidelijk samen te hangen met het stijgingstempo van de industriële activiteit. In 1957 was een stijging van 6 pCt. nog voldoende om het verbruik op hetzelfde peil te houden. In 1958 verminderde de toename van de industriële produktie tot 3 pCt., hetgeen niet voldoende was om het verbruik op het niveau van het voorgaande jaar te houden; het daalde met ongeveer 6 pCt. De conjuncturele omstandigheden werden in 1959 weer gunstiger. De index van de industriële produktie steeg met 7 pCt., maar desondanks trad opnieuw een daling van het steenkoolverbruik op, zij het in mindere mate dan in 1958. De buitengewone expansie in 1960 — men rekent met een stijging van 13 pCt. van de industriële produktie — bracht tenslotte een verhoging van het verbruik tot boven het peil van 1958 met zich, hetgeen overeenkomt met een verhoging van 3 pCt. ten opzichte van 1959. Enige correlatie tussen industriële activiteit en steenkoolverbruik blijkt wel te bestaan, maar kennelijk is een steeds hoger groeipercentage van de industriële produktie nodig om het verbruik van kolen op hetzelfde niveau te houden. Deze schaarbeweging moet grotendeels uit het toenemend aandeel der andere energiebronnen verklaard worden en komt als structurele factor in de volgende paragraaf nader ter sprake.

De samenhang tussen industriële produktie en steenkoolverbruik wordt ook om een andere reden steeds minder duidelijk. Naarmate het eindverbruik van steenkool in ruwe vorm afneemt en vervangen wordt door verbruik voor transformatiedoeleinden, vermindert immers ook het rechtstreeks verband met de industriële activiteit. Daarvoor treedt een afgeleide relatie in de plaats: de conjuncturele omstandigheden bepalen in zekere zin de vraag naar elektriciteit en deze vraag wordt voor een gedeelte doorgegeven aan de producent of importeur van steenkool. Afgezien van exogene en structurele invloeden kan deze indirecte verhouding verstoord worden door substitutie op korte termijn door andere primaire energievormen, maar dit is slechts mogelijk, wanneer ambiva-

lente installaties aanwezig zijn. In de praktijk komt het erop neer, dat de actuele prijsverhouding tussen steenkool en olie bepaalt aan welke primaire energie de voorkeur wordt gegeven. In West-Europa is het aantal ambivalente installaties bij ons weten nog niet zo groot, dat deze vorm van vervanging belangrijke gevolgen kan hebben. Niettemin wilden wij het verschijnsel niet onvermeld laten, omdat het in de Verenigde Staten reeds een gewichtige rol speelt.

In dit verband dient tevens enige aandacht gewijd te worden aan de ijzer- en staalindustrie, waar eveneens een afgeleide vraag bestaat. De industriële activiteit bepaalt er min of meer het verbruik van staal. Daarop volgt de staalproduktie; deze vereist het voortbrengen van een bepaalde hoeveelheid ruwijzer en voor elke ton ruw ijzer is een zekere kwantiteit cokes nodig. Van de vraag naar cokes hangt tenslotte af, hoeveel steenkool aan de cokesfabrieken wordt geleverd. Het is duidelijk, dat elke voorraadverandering in elke fase het uiteindelijk resultaat — de vraag naar cokeskolen — beïnvloedt.

In tabel 4 wordt de produktie van ruwijzer vergeleken met het verbruik van cokes in de ijzer- en staalindustrie. Wanneer men de indices van de ruwijzerproduktie vergelijkt met die van de industriële produktie in tabel 2, treedt het eigen karakter van het conjunctuurverloop in de ijzer- en staalindustrie duidelijk in het licht. Met name in het jaar 1958 werd de ontwikkeling van het steenkoolverbruik mede bepaald door de vermindering van de ruwijzerproduktie, terwijl toch de algemene bedrijvigheid toenam.

TABEL 4.

Ontwikkeling van het verbruik van cokes in de ijzer- en staalindustrie van de E.G.K.S. (in mln. ton)

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
produktie van ruwijzer....	33,1	41,0	43,6	45,1	43,5	46,7	54,0
indices	100	128	132	136	131	141	163
verbruik van cokes in hoogovens en sinterinstallaties	32,8	40,7	43,2	45,0	42,6	44,3	50,0

Samenvattend kan worden vastgesteld, dat een tweetal oorzaken een parallel verloop van conjunctuur en kolenverbruik verhindert. De eerste is de grote lengte en gecompliceerdheid van de bedrijfskolom in sommige sectoren. De tweede oorzaak moet worden gezocht in het feit, dat de kolenmarkt een deelmarkt is van de energiesector in zijn geheel en dat er een trendbeweging bestaat, die deze deelmarkt in belang doet verminderen, zodat de conjuncturele ontwikkeling zich steeds meer verzwakt in het kolenverbruik uit.

Structurele factoren.

De toekomst van steenkool wordt in belangrijke mate bepaald door een tweede groep van endogene factoren: de structurele ontwikkelingen in het verbruik. De technische en industriële vooruitgang heeft een voortdurende rationalisatie met zich gebracht. Dit geldt voor alle verbruikersgroepen, maar treedt het meest naar voren in de beide sectoren, die ook in de vorige paragraaf als voorbeelden zijn behandeld.

Opvallend is in de ijzer- en staalindustrie de vermindering van het cokesverbruik per ton geproduceerd ruw ijzer, zoals die uit tabel 5 blijkt.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 30 augustus 1961.

TABEL 5.

Verbruik van cokes en gesinterd erts bij de produktie van ruwijzer in de E.G.K.S.

(in kg per ton geproduceerd ruwijzer)

	1955	1956	1957	1958	1959	1960
verbruik van cokes	993	991	997	980	948	925
verbruik van gesinterd erts	415	420	453	522	569	635

In 1960 was de ruwijzerproduktie 32 pCt. hoger dan in 1955, maar het verbruik van cokes steeg in dezelfde periode slechts met 23 pCt., hetgeen overeenkomt met een vermindering van 7 pCt. in het specifieke verbruik van cokes. Dit is onder andere te verklaren uit het feit, dat de hoogovens steeds meer ijzererts verwerken, dat in de sinterinstallaties een voorbewerking heeft ondergaan en een geringere inzet van cokes vereist. Tussen 1955 en 1960 steeg het verbruik van gesinterd erts met 53 pCt.; globaal blijkt er in deze periode dan ook een negatieve correlatie te hebben bestaan met het specifieke cokesverbruik. In de jaren 1955 tot 1957 is de samenhang minder duidelijk; de verklaring ligt waarschijnlijk in een produktie op bijna volle capaciteit, zodat minder rationeel werkende eenheden moesten worden ingeschakeld. Ondanks deze complicatie van conjuncturele aard is het duidelijk, dat zelfs in de sector, waar steenkool veelal als onvervangbaar wordt beschouwd, het verbruik geen gelijke tred houdt met de produktie. In dit verband dient tevens gewezen te worden op nieuwe technische processen, die een aanzienlijke additionele besparing op het cokesverbruik in de hoogovens mogelijk maken door de inzet van andere vormen van energie, met name stookolie.

Ook van vele elektrische centrales zijn cijfers betreffende het specifiek verbruik bekend. Als voorbeeld geven wij de ontwikkeling in de mijncentrales van de Gemeenschap, waar van 1954 tot 1960 het verbruik per kWh geproduceerde stroom met 15 pCt. terug liep.

TABEL 6.

Specifiek verbruik van steenkool in de mijncentrales van de E.G.K.S.

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
verbruik in kcal. per geproduceerd kWh ...	3.780	3.703	3.649	3.556	3.492	3.337	3.227
indices	100	98	96	94	92	88	85

Wij hebben er reeds op gewezen, dat ook het energieverbruik in zijn geheel zich minder snel vergroot dan de industriële bedrijvigheid en er zijn redenen, om aan te nemen, dat deze vermindering in het specifiek verbruik van energie mede tot stand is gekomen door de vervanging van steenkool door andere energievormen. De energiebesparing bij de spoorwegen door het verbruik van elektriciteit en dieselolie in plaats van steenkool spreekt in dit opzicht duidelijke taal.

Wij zijn hiermee gekomen tot de belangrijkste structurele factor: het toenemend aandeel der concurrerende energievormen. Dit wordt gedeeltelijk veroorzaakt door de preferentie voor energiebronnen met een hoger rendement, maar ook het verschil van gemak in het verbruik en een veelal gemakkelijker aanpassing aan de warmtebehoefte spelen een rol. De beide laatste aspecten zijn voornamelijk van betekenis voor de concurrentie in de sectoren, waar steenkool als warmte-energie dient. Het verschil in rendement is vooral van betekenis in de sectoren waar mechanische energie wordt gebruikt. De toename in het verbruik van aardolie en aardgas — in de

eerste plaats op het gebied van de warmte-energie, in mindere mate bij de mechanische energie en de energie voor chemische doeleinden — zou zich evenwel niet in zo sterke mate hebben verwezenlijkt, wanneer de prijzen in vele gevallen niet aanzienlijk lager geweest waren dan die van steenkool. Om deze prijzen te kunnen vergelijken moet men uitgaan van primaire energievormen, die voor soortgelijke doeleinden kunnen worden gebruikt en die in dezelfde calorische waarde zijn omgerekend. Dienovereenkomstige berekeningen wijzen uit, dat in 1953 de gemiddelde prijs van stookolie in de daarvoor gunstig gelegen gebieden iets lager was dan de kolenprijs. Ten gevolge van de Suezcrisis werd de olie aanzienlijk duurder om in de volgende jaren weer beneden de prijs van steenkool te dalen.

Het zou te ver voeren in het bestek van dit artikel nader in te gaan op de problemen, die samenhangen met het toenemend belang van aardolie en aardgas voor de energievoorziening. Wel lijkt het ons nuttig tenslotte een indruk te geven van deze structurele factor door de samenstelling van het energieverbruik in 1950 te vergelijken met die van 1960. In de tien tussenvallende jaren daalde het steenkoolverbruik van 72 pCt. tot 53 pCt. van het totale energieverbruik, terwijl het aandeel van aardolie van 12 pCt. tot 28 pCt. steeg. Aardgas bereikte in 1960 nog slechts 3 pCt., maar vergroot zijn aandeel in een hoog tempo. Ter illustratie wijzen wij erop, dat in de Verenigde Staten het steenkoolverbruik reeds in 1940 minder dan 50 pCt. van het totale energieverbruik uitmaakte. Aardgas neemt er een veel belangrijker plaats in dan in West-Europa; in 1960 was in de Verenigde Staten het aandeel van aardgas even hoog als dat van steenkool. De revolutionaire ontwikkeling van het aardgas zal zich in West-Europa waarschijnlijk niet in zo sterke mate voordoen, hoewel men moet bedenken, dat de pijpleiding van het gas de Lacq onlangs Parijs heeft bereikt en dat in de Sahara (en in Groningen) grote hoeveelheden aardgas op exploitatie wachten.

Naar een evenwicht op de kolenmarkt?

Het is duidelijk, dat in het bestaande economische klimaat een evenwicht tussen vraag en aanbod van kolen op de duur niet kan uitblijven. Een mijnonderneming, of zij zich nu binnen de Gemeenschap, in de Verenigde Staten of in het Verenigd Koninkrijk bevindt, kan bij gebrek aan afzetmogelijkheden enige tijd op voorraad produceren, maar tenslotte wordt een technische of economische grens bereikt, die tot aanpassing van het aanbod dwingt. Deze regel geldt evenzeer voor het tweede verschijnsel, waarin een gebrek aan evenwicht zich kan uiten, namelijk de werktijdverkorting. Bij de toestand van vrijwel volledige werkgelegenheid, zoals die reeds geruime tijd bestaat, is een migratie naar welvarender bedrijfstakken op de duur onvermijdelijk. Wij spreken hier uiteraard over verstoringen, die momenteel de kolenindustrie in het algemeen kenmerken. Gezegd moet worden, dat met name de Nederlandse mijnen een gunstige uitzondering vormen.

Het is belangrijk zich te realiseren onder welke omstandigheden een evenwicht tot stand kan komen. Men kan op de gebruikelijke wijze een tegenstelling construeren tussen een stelsel van onbelemmerd ruilverkeer en verregaande overheidsinmenging. Het eerste zou de laagste prijs van energie met zich brengen en de welvaart het meest bevorderen. Overheidsleiding daarentegen zou voorkomen,

dat de afhankelijkheid van de weliswaar goedkope, maar van buiten de Gemeenschap afkomstige energie te groot zou worden. Het lijkt op het eerste gezicht misschien alsof men slechts een der beide standpunten tot het zijne moet maken om dan een oplossing volgens het ene, dan wel het andere recept klaar te hebben. Zeker kan een beperkte groep van problemen, zoals sommige distorsies van commerciële of fiscale aard, op deze wijze beoordeeld worden. Maar het criterium is bepaald onvoldoende om enkele andere vraagstukken op te lossen, die nochtans van groot belang voor de aard van het evenwicht zijn. Wij illustreren dit aan de hand van een tweetal prijsrelaties.

De eerste is de verhouding van de prijs van Amerikaanse steenkool c.i.f. West-Europa enerzijds en de prijs van vergelijkbare eigen steenkool anderzijds. De prijs van Amerikaanse kolen wordt voor een aanzienlijk gedeelte bepaald door vrachtkosten, die in de laatste jaren grote schommelingen hebben ondergaan. Niemand is in staat te voorspellen welke gemiddelde hoogte deze transportkosten in de naaste toekomst zullen bereiken, zodat evenmin vaststaat wat op de duur de gemiddelde totale prijs van Amerikaanse steenkool in Europa zal zijn. Dit heeft het belangrijke gevolg, dat een economisch richtsnoer ontbreekt voor een uit het gezichtspunt van de internationale arbeidsverdeling te verdedigen marktaandeel van de eigen produktie.

De tweede prijsverhouding is die ten opzichte van de „zwarte aardolieprodukten”. Vaak wordt beweerd, dat de huidige prijzen van stookolie e.d. in sommige landen van de „Gemeenschap „marktveroveringsprijzen” zijn. Het onderzoek naar de juistheid van deze bewering wordt bemoeilijkt door het feit, dat de oliemarkt in West-Europa niet doorzichtig is; in tegenstelling tot de kolensector bestaat voor olieprodukten immers geen verplichting tot publikatie der prijzen. Daarbij komt, dat de produkten van de aardolie-industrie koppelprodukten zijn, zodat het berekenen van de kostprijs van bijv. stookolie een wel zeer zware taak is. Dit alles, gevoegd bij het feit, dat in toenemende mate olie uit de communistische landen op de markt komt, maakt het twijfelachtig of de huidige olieprijzen als uitgangspunt kunnen dienen voor een automatische ontwikkeling in de richting van de meest economische aanwending der primaire energievormen. Evenmin als in het geval van de Amerikaanse steenkool is het zeker, dat „laissez faire” een optimale arbeidsverdeling zal bevorderen.

Deze overwegingen geven ons aanleiding te stellen, dat een overheidspolitiek van afzijdigheid geenszins een optimale ontwikkeling volgens het klassieke schema waarborgt. Er bestaat daarom geen alternatief tussen een vrije markt, en marktbeheersing door de overheid. Enige inmenging door nationale of internationale overheden is onvermijdelijk en de enige keuze, die overblijft, ligt in de mate van ingrijpen.

In dit licht moet de situatie op de kolenmarkt worden beschouwd. De beschermende regelingen, die in het begin van dit artikel behandeld werden, hebben in de laatste tijd een toestand van betrekkelijk evenwicht tot stand gebracht. Om een indruk te geven van de ontwikkeling sedert 1957 hebben wij in de volgende tabel het theoretisch overschot van steenkool berekend door de som te nemen van 1. de door werktijdverkorting niet gerealiseerde produktie en 2. de gerealiseerde produktie, die in voorraad genomen is. Deze berekening is uitgevoerd voor alle kwartalen van 1958; 1959 en 1960. Omdat een afzetvermindering zich évengoed kan uiten in een voorraadvorming van cokes

bij de cokesfabrieken als in een opeenhoping van kolen bij de mijnen, zijn deze cokesvoorraden eveneens in de opstelling verwerkt.

TABEL 7.

Kwantificering van de recessie in de E.G.K.S.
(in mln. ton)

	jaar 1957	I '58	II '58	III '58	IV '58	jaar 1958	I '59	II '59
produktie-uitval door verkorte werktijd	—	0,2	1,3	1,8	3,0	6,3	3,4	4,0
voorraadmutatie bij de mijnen	+ 1,5	+ 5,1	+ 5,9	+ 4,3	+ 2,1	+ 17,4	+ 3,5	+ 3,7
voorraadmutatie bij de cokesfabrieken	+ 1,1	+ 1,4	+ 0,7	+ 1,4	+ 1,8	+ 5,4	+ 0,9	—
theoretische overschot van de kolenbalans	2,6	6,7	7,9	7,5	6,9	29,0	7,7	7,8
binnenlandse vraag + uitvoer	291,7					262,2		

	III '59	IV '59	jaar 1959	I '60	II '60	III '60	IV '60	jaar 1960	I '61	II '61
produktie-uitval door verkorte werktijd	3,2	1,6	12,3	2,0	2,2	1,1	0,4	5,8	0,4	0,6
voorraadmutatie bij de mijnen	+ 1,1	- 1,4	+ 6,9	+ 0,4	+ 0,2	- 1,2	- 2,7	- 3,4	+ 0,5	+ 1,6
voorraadmutatie bij de cokesfabrieken	+ 0,6	+ 0,2	+ 1,6	- 0,8	- 0,7	—	- 0,4	- 1,9	- 0,1	- 0,6
theoretisch overschot van de kolenbalans	4,8	0,4	20,8	1,6	1,7	- 0,1	- 2,7	0,5	0,8	1,6
binnenlandse vraag + uitvoer			247,6					255,4		

Uit de tabel blijkt, dat in de jaren 1958 en 1959 het theoretisch overschot van het aanbod ten opzichte van de totale vraag rond 10 pCt. bedroeg. Sedert het vierde kwartaal 1959 is het overschot evenwel aanzienlijk kleiner om in het derde kwartaal 1960 geheel te verdwijnen. De gedwongen werktijdverkorting is na juli 1960 sterk verminderd, maar neemt sinds maart 1961 weer toe. De voorraden bij de mijnen hebben gedurende de laatste maanden van 1960 en de eerste maanden van 1961 eveneens een daling te zien gegeven, maar stijgen weer sinds maart van dit jaar, zij het in beperkte mate.

De recente ontwikkeling stelt in het licht, dat het evenwicht in 1960 in grote mate te danken was aan een reeks uitzonderlijk gunstige factoren, die, naar het zich laat aanzien, in 1961 niet weer zullen optreden. De economische expansie vertoont tekenen van vertraging en de activiteit in de ijzer- en staalindustrie neemt evenmin in hetzelfde tempo toe als in 1960 het geval was. Verwacht wordt, dat bij een verhoging van 6 tot 7 pCt. van de industriële activiteit in 1961 de behoeften aan cokes van de ijzer- en staalindustrie op het niveau van 1960 zullen blijven. Alleen de elektrische centrales zouden meer kolen afnemen dan voorheen, maar de teruggang in de meeste andere sectoren zou deze stijging kunnen overtreffen. Ondanks de gunstige economische omstandigheden zou de totale vraag naar steenkool dus enigszins kunnen afnemen. Er moet bovendien op gewezen worden, dat een gunstige waterkracht of een hoge wintertemperatuur deze geringe vermindering van de vraag kan veranderen in een gevoelige teruggang. Dit geldt evenzeer voor het geval, dat de industriële activiteit of de produktie van ruwijzer minder snel toeneemt dan verondersteld wordt. De vermindering van de afzet, die in 1958 abrupt een einde maakte aan een voorspoedige ontwikkeling, is in dit opzicht een teken aan de wand.

De betekenis van de aardappeltermijnmarkt

Sinds de oprichting van de Nederlandse termijnmarkt in aardappelen zijn bij belanghebbenden bij de aardappelteelt en -handel controverse meningen omtrent het nut van dit instituut tot uiting gekomen, hetgeen voor het Bestuur van de Nederlandse Vereniging voor de Termijnhandel in Aardappelen aanleiding is geweest een commissie in te stellen onder voorzitterschap van Prof. Dr. J. F. Haccoü, teneinde deze vereniging omtrent nut en organisatie van de Nederlandse termijnmarkt in aardappelen van advies te dienen. Voor het wetenschappelijk onderzoek, dat mede het advies diende te schragen, werd de medewerking verkregen van de Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam. Verwacht mag worden dat het advies van de commissie en het rapport betreffende de Nederlandse termijnhandel in aardappelen binnenkort zullen worden uitgebracht.

Uit hoofde van mijn functie bij gencemde Stichting heb ik aan het wetenschappelijk onderzoek deelgenomen en ben ik tevens, in verband met secretariaatswerkzaamheden, in de gelegenheid geweest de besprekingen van de commissie bij te wonen. Het is mede met behulp van de daarbij verkregen inzichten dat ik wil ingaan op het artikel van de heer De Schipper waarin hij de termijnmarkt in consumptie-aardappelen haar bestaansrecht meent te moeten ontzeggen ¹⁾.

Opmerkelijk bij tegenstanders van de termijnmarkt in aardappelen is de ongunstige betekenis die zij aan het optreden van de speculatie op deze markt toekennen. De heer De Schipper vormt hierop geen uitzondering. Naar zijn mening kan de speculatie, mits zij bepaalde grenzen niet overschrijdt, op de effectieve markt een nuttige functie vervullen; op de termijnmarkt zou zij daarentegen onvermijdelijk tot uitwassen moeten leiden. Wordt de betekenis van de speculatie gezien in haar bereidheid tot het overnemen en dragen van het prijsrisico en de daaruit voortvloeiende bijdrage tot een juiste prijsvorming dan vervult zij een nuttige functie. Een nauwkeurige prijsvorming is in het bijzonder van betekenis voor een produkt als aardappelen dat in betrekkelijk korte tijd wordt geoogst en wegens zijn bederfelijke aard reeds voor de volgende oogstperiode zijn bestemming moet hebben gevonden. De bederfelijke van het produkt en de ontwikkeling van de binnen- en buitenlandse vraag brengen mede dat voortdurend wijzigingen in de verhoudingen van vraag en aanbod kunnen ontstaan. Voor een doelmatige verdeling dient aan de prijs de eis te worden gesteld dat hij op elk moment de van belang zijnde invloeden zo getrouw mogelijk weerspiegelt. Dient aan objectieve voorlichting omtrent de invloeden welke voor de prijsvorming van belang zijn grote betekenis te worden toegekend, het naar waarde schatten van deze invloeden kan alleen geschieden door hen die onmiddellijk belang hebben bij de prijs.

De onzekerheid met betrekking tot de prijs tijdens de teelt en gedurende de periode van verhandeling lokt speculatie uit welke, mits zij niet tot excessen leidt, van positieve betekenis moet worden geacht. Op de effectieve markt kan de functie van de speculatie evenwel onvoldoende tot haar recht komen als gevolg van de belem-

meringen bij het vinden van een wederpartij, die een bepaalde hoeveelheid in een bepaalde kwaliteit op een bepaald tijdstip in de toekomst wil ontvangen of leveren. Bovendien vormt de onzekerheid of de aangeane verplichting wordt nagekomen een remmende en keuzebeperkende factor. De gebondenheid aan nauw bepaalde kwaliteiten maakt speculatie à la baisse bezwaarlijk hetgeen inhoudt dat de speculatie op de effectieve markt van aardappelen in hoofdzaak à la hausse kan geschieden. Het prijsbeloop van consumptie-aardappelen van het afgelopen oogstjaar toont echter duidelijk aan dat het mogelijk moet zijn tijdig een baissepositie in te nemen, hetgeen eveneens blijkt uit het dalend prijsbeloop van bepaalde rassen in voorgaande jaren. In de Verenigde Staten deed zich eveneens in meer dan een jaar een dalend prijsbeloop voor.

Het betoog van de heer De Schipper dat de speculatie op de effectieve aardappelmarkt een nuttige functie kan vervullen acht ik slechts zeer ten dele juist. Beter ware het indien hij had gesteld dat de speculatie op de effectieve markt haar nuttige functie slechts op zeer onvolkomen wijze kan uitoefenen. Op de termijnmarkt daarentegen kan de functie van de speculatie tot haar recht komen. Immers, het opereren op de termijnmarkt ondervindt door de standaardisatie van kwaliteit, hoeveelheid en levertermijn alsmede de fungibiliteit van de deelnemers wat solvabiliteit betreft, veel minder belemmeringen dan het opereren op de effectieve markt. Het is dan ook begrijpelijk dat een deel van de speculatie van de effectieve markt naar de termijnmarkt is verplaatst. De termijnhandel biedt de speculatie ook de mogelijkheid om, zo zij daar voordeel in ziet, het prijsrisico te dragen gedurende de periode waarin van het afkomen van de oogst een prijsdrukkende werking op de markt uitgaat. Dit geeft de handel de gelegenheid om voorraad te houden zonder dat daarover prijsrisico moet worden gelopen en stelt hem zodoende in dit tijdvak in staat om op een grotere schaal als koper op te treden dan zonder termijnmarkt het geval zou zijn. Hierdoor kan de prijsdrukkende werking ontstaan door het in korte tijd ter beschikking komen van de oogst, belangrijk worden beperkt. In het bijzonder voor de teler is dit een voordeel.

De prijsvorming op de termijnmarkt wordt voorts bevoorord doordat niet alleen een deel van het marktpersoneel van de overeenkomstige effectieve markt aan de termijnhandel deelneemt, doch ook marktpersoneel van andere effectieve markten. Zo treft men onder de deelnemers zowel landkooplieden, verzamelende groothandelaren en exporteurs als grossiers en telers aan. Door de geschakeerde samenstelling van de deelnemers komen de verschillende factoren welke in de onderscheidene bedrijfstakken van belang zijn voor de prijsvorming op snelle wijze tot uiting.

Kan de speculatieve instelling van het marktpersoneel mogelijk tot een grotere dan gewenste geneigdheid tot het manipuleren van de markt leiden, de concentratie van de termijnhandel op één technische markt biedt een vergaande mogelijkheid tot reglementering, welke de effectieve markt volkomen mist. Deze mogelijkheid is door de commissie onderkend. In haar interimadviezen van 13 februari en 23 maart 1960 heeft zij bepaalde, met name

¹⁾ Zie Drs. C. de Schipper: „Heeft de aardappeltermijnmarkt bestaansrecht?” in „E.-S.B.” van 14 juni 1961.

genoemde, voorzieningen, welke beogen manipulaties van de markt te voorkomen, van essentiële betekenis voor het goed functioneren van de termijnmarkt genoemd. In het vigerende reglement van de Liquidatiekas zijn deze voorzieningen getroffen; bovendien bevat het de bepaling dat de Liquidatiekas gerechtigd is een deelnemer die zich naar haar oordeel niet gedraagt zoals het een goed contractant betaamt voor bepaalde of onbepaalde tijd van deelname uit te sluiten.

De betekenis van de termijnmarkt is voor de aardappelhandel in de eerste plaats gelegen in de mogelijkheid het prijsrisico uit te schakelen, althans in belangrijke mate te beperken door het innemen van een positie welke tegengesteld is aan die welke effectief worden ingenomen. Aan de hoofdfunctie van de termijnhandel zou naar de mening van de heer De Schipper de aardappelhandel geen behoefte hebben, omdat de exporteurs nauwelijks prijsrisico zouden lopen en de houders van voorraden in normale gevallen bewust het prijsrisico zouden wensen te aanvaarden. Daar voorts het verhandelde produkt een consumptiegoed is vinden van de zijde van de verwerkende industrie, in tegenstelling tot de situatie op de grondstoffenmarkt, geen hedge-aankopen plaats. Het aantal hedge-transacties op de aardappeltermijnmarkt zou dan ook relatief gering zijn.

De ervaring met de termijnhandel in andere consumptiegoederen leert evenwel dat het deelnemen van de verwerkende industrie geen voorwaarde is voor een goed functionerende termijnhandel. Het is de omvang van de tegengestelde belangen in de voorraadvorming welke het aantal hedge-transacties bepaalt dat zonder deelnemen van de speculatie tot stand kan komen. Het optreden van de speculatie heeft ook voor het totstandkomen van hedge-transacties een nuttig effect: het verruimt de markt en daarmee de mogelijkheden tot het afsluiten van hedge-transacties. Op de aanwezigheid van tegengestelde belangen in de voorraadvorming in de aardappelbranches wijst het reeds vóór de oogst door handelaren en telers afsluiten van contracten op de effectieve markt. De termijnmarkt biedt de mogelijkheid op grotere schaal tijd-affaires te doen.

Het prijsbeloop over een vijftal jaren laat zien dat in elk van de jaren de prijsontwikkeling verschillend is, hetgeen de vraag doet rijzen, wat nu wel het normale geval is waar de heer De Schipper op doelt en hoe vaak dit voorkomt. De ontwikkeling van de prijs binnen de seizoencyclus en het van jaar tot jaar verschillende prijsbeloop tonen dat aan het houden van voorraad een aanzienlijk risico kan zijn verbonden. Reacties van handelaren en telers wijzen erop dat althans een deel van de bedrijfs-genoten prijs stelt op een goede bescherming tegen prijsrisico. De instanties welke in Nederland bij de termijnhandel zijn betrokken beschikken niet over gegevens omtrent het aandeel van de hedge-transacties in de totale omzet. In de Verenigde Staten is men hieromtrent beter geïnformeerd. Een onderzoek naar het seizoen 1954-1955 leerde dat een aanzienlijk aantal handelaren de aardappeltermijnmarkt wel degelijk voor hedge-transacties gebruikt en dat ook telers hedge-transacties afsluiten.²⁾

De mate waarin de termijnmarkt bescherming kan bieden tegen een ongunstig prijsbeloop wordt bepaald door de

mate van samenhang van de prijzen op de termijn- en de effectieve markt. Vergelijking van de prijzen op beide markten toont aan dat zowel in de sector van de consumptie- als in die van de pootaardappelen in het algemeen een voldoende nauwe samenhang heeft bestaan. Hierop wijzen eveneens de hoge correlatiecoëfficiënten van de prijsnoteringen op de termijn- en de effectieve markt, welke voor Bintje 35 opw. en Bintje 45 opw. oogst 1958 resp. 0,98 en 0,97 bedroegen en voor Bintje E 35/45 oogst 1958 en Eersteling E 35/50 oogst 1959 in beide gevallen 0,99.

De samenhang in het prijsbeloop volgt uit de omstandigheid dat op beide markten in principe dezelfde invloeden werkzaam zijn en uit de mogelijkheid tot afwikkeling van termijncontracten door effectieve levering, welke een vaste band tussen termijn- en effectieve markt waarborgt. Verschillen in intensiteit van de invloeden kunnen echter op beide markten afwijkingen in het prijsbeloop doen ontstaan, welke veelal op korte termijn kunnen worden gecorrigeerd zonder dat levering plaatsvindt. In het geval dat de prijs op de termijnmarkt ten opzichte van die op de effectieve markt te hoog is, gaat van een effectieve aankoop welke tezelfdertijd wordt „gehedged” door een verkoop op de termijnmarkt een prijsstijgende werking op de effectieve en in principe een, zij het beperkter prijsdrukkende werking op de termijnmarkt uit. Is daarentegen de prijs op de termijnmarkt te laag ten opzichte van die op de effectieve dan kan herstel van de pariteit worden bevorderd door verkoop van de onder een hedge opgeslagen voorraad onder gelijktijdig gladstellen van de daarmee overblijvende verkooppositie op de termijnmarkt. Deze arbitragetransacties bieden effectieve en termijnmarkt bieden de mogelijkheid om uit afwijkingen in het prijsbeloop voordeel te behalen en hebben tot gevolg dat na korte tijd de pariteit is hersteld. Voor die gevallen waarin van deze arbitragemogelijkheid niet voldoende snel gebruik werd gemaakt zou ik de oorzaak niet willen zoeken in de leveringscondities e.d. doch in de eerste plaats in een tekort aan deskundigheid van het marktpersoneel en in de tweede plaats in de reeds eerder vermelde belemmeringen welke de effectieve markt het op het gewenste moment kopen of verkopen in de weg legt.

De hedge-mogelijkheid welke de termijnmarkt biedt is niet uitsluitend van belang voor de handelaar die bij voortdurend het prijsrisico, verbonden aan het houden van een positieve of negatieve voorraad, wenst uit te schakelen doch eveneens voor de handelaar die bereid is op grond van zijn verwachtingen ten aanzien van het toekomstig prijsbeloop risico's te aanvaarden. Voor deze toch blijft de mogelijkheid tot hedgen bestaan indien zijn verwachting omtrent de prijsontwikkeling zich mocht wijzigen en een dientengevolge vereiste mutatie in zijn effectieve positie niet tijdig op de effectieve markt tegen aanvaardbare voorwaarden kan worden gerealiseerd of in verband met zijn voortstuwingsfunctie niet gewenst is. Biedt de termijnmarkt de handel een voortdurende mogelijkheid zich tegen een ongunstig prijsbeloop op de inkoopmarkt te beschermen, voor de teler schept zij de gelegenheid het inkomen te fixeren op een hem gunstig voorkomend moment.

Met de overdracht van het prijsrisico doet de houder van een voorraad weliswaar tevens afstand van de goede kansen welke de toekomstige prijsontwikkeling kan bieden, doch hij verkrijgt behalve het voordeel van de uitschakeling van de kwade kansen nog andere voordelen. Bevrijding van het prijsrisico maakt de bedrijfsvoering flexibeler en voorkomt verliezen door tijdelijke onderbezetting als ge-

²⁾ R. R. Kauffman: „Recent Developments in Futures Trading under the Commodity Exchange Act”, 1956, blz. 8; U.S. Department of Agriculture.

volg van het niet durven voorraadhouden ingeval een ongunstige prijsontwikkeling wordt verwacht. Zij kan leiden tot een uitbreiding van zaken daar vermogen, dat tot functie had het opvangen van verliezen als gevolg van een ongunstig prijsbeloop, bij het bezigen van de termijnhandel voor handelszaken vrijkomt. Een ander voordeel is dat op tal van markten voor voorraden welke door hedges zijn beschermd op gunstiger voorwaarden en tot een grotere omvang krediet kan worden verkregen dan op voorraden waarover prijsrisico moet worden gelopen. Ten aanzien van laatstgenoemd voordeel is het de vraag of hieraan in Nederland door betrokkenen voldoende aandacht wordt geschonken.

Uitschakeling van het prijsrisico vermindert dus de kosten verbonden aan de voortstuwing en leidt bij het bestaan van voldoende concurrentie tot lagere marges. In dezelfde richting werkt ook de vervanging van de opslag voor het ongewisse prijsrisico door de nauwkeuriger calculeerbare kosten van de termijnhandelstransacties. Voor de consument resulteert hieruit een lagere prijs waaruit de maatschappelijke betekenis van de termijnhandel blijkt.

De termijnmarkt als middel om het prijsrisico over te dragen zonder een daarmee gepaard gaande effectieve levering verbetert de markttechniek. Zij bevordert dat de voortstuwing plaatsvindt door degene die daarvoor het best is geoutilleerd en het prijsrisico wordt gedragen door degene die daartoe op grond van zijn inzicht in de toekomstige prijsontwikkeling bereid is. Dit houdt in dat kan worden voorkomen dat in verband met het overdragen van het prijsrisico binnen dezelfde tak van handel, partijen verschillende malen van hand tot hand gaan zonder op de eerstvolgende functionele markt te komen en dus feitelijk aan de voortstuwing worden onttrokken. Deze leveringen binnen dezelfde tak van handel vielen in het bijzonder in de pootaardappelsector sterk op. In sommige gevallen werd dan de levering niet geëffectueerd doch

werden de aangegane verplichtingen door een tegengestelde transactie met prijsverschilverzekering afgewikkeld. De deelnemers aan de termijnhandel in aardappelen zijn overwegend direct bij de aardappelhandel en -teelt betrokkenen. In 1959 bedroeg het aandeel van de rechtstreeks door outsiders afgesloten contracten in het totaal aantal verhandelde contracten 4,7 pCt. voor consumptie-aardappelen en 5,4 pCt. voor pootaardappelen; in 1960 bedroeg dit aandeel voor consumptie-aardappelen 2,8 pCt. Voor het seizoen 1960 werd de termijnhandel in pootaardappelen geschorst in verband met de kans op mislukking van de oogst als gevolg van de mogelijke aantasting van het pootmateriaal door virusziekten.

De toename in de omzetten ten opzichte van 1958 komt het functioneren van de termijnmarkt ten goede, daar naarmate de markt couranter is, de mogelijkheden tot het op het gewenste moment afsluiten van transacties toenemen. In tegenstelling tot de heer De Schipper acht ik de toename van de omzetten, behalve op grond van de hiervoor genoemde reden, eveneens een gunstig teken omdat zij het belang van het bedrijfsleven bij de termijnmarkt aantoot. Bezwaarlijk toch is te geloven dat de ondernemers in de aardappelbranches kosten maken indien zij daarbij geen belang hebben.

Nu niet is gebleken dat de marktconstellatie in beginsel een termijnhandel in aardappelen belemmert, terwijl de geconstateerde voldoende nauwe samenhang in het prijsbeloop op de effectieve en de termijnmarkt haar praktische mogelijkheid bevestigt, kan de conclusie omtrent de termijnhandel in aardappelen kort zijn. De gereglemate termijnmarkt in aardappelen bevordert de doorstroming van het produkt, biedt handelaar en teler een hedge-mogelijkheid en heeft ook vanuit maatschappelijk oogpunt als kostenbesparend hulpmiddel en als prijsvormingsinstituut positieve betekenis.

Amsterdam.

Drs. B. H. HENDRIKS.

Eén Westduitse wet voor het gehele buitenlands economisch verkeer

Ontwikkeling in West-Europa.

In vrijwel geheel West-Europa werd in de landen die onmiddellijk bij de oorlog betrokken waren geweest, na het beëindigen der vijandelijkheden een hernieuwd algemeen in- en uitvoerverbod in het leven geroepen waarop in de loop der jaren en met per land wisselende snelheid voor steeds grotere gebieden van de buitenlandse handel, mede als gevolg van internationaal gemaakte afspraken, uitzonderingen werden gemaakt.

De huidige situatie kenmerkt zich door een vrijwel volledig *geliberaliseerd goederenverkeer* met een kleine reeks van effectieve kwantitatieve beperkingen waarbij t.a.v. de invoer als enige uit het oorspronkelijke samenstel van overwegingen overgebleven motieven de buitenlandse handelspolitiek pur sang en/of bescherming van bepaalde binnenlandse takken van bedrijf en t.a.v. de uitvoer het nakomen van internationale verplichtingen de doorslag geven. Beperkingen van het goederenverkeer op grond van deviezencontrole vinden sedert de doorvoering van de convertibiliteit de facto niet meer plaats.

De *rechtsgrondslag* voor de regeling van het buitenlandse verkeer is door de ingetreden ontwikkeling en de uitholling van de oorspronkelijke normen dermate twijfelachtig geworden dat allerwegen een nieuwe regeling als noodzaak wordt erkend. Voor de regeling van de in- en uitvoer zijn daartoe bijv. in Nederland en België wetsontwerpen ingediend welke niet meer uitgaan van een algemeen verbod doch van de bevoegdheid van de Regeringen om terwille van ruim omschreven doelstellingen (het belang der volkshuishouding, de veiligheid des lands of de internationale rechtsorde) t.a.v. de in- of uitvoer regelen te stellen.

Ontwikkeling in West-Duitsland.

In de Westduitse Bondsrepubliek is men inmiddels reeds verder. Daar is op 1 september jl. een wet op het buitenlands economisch verkeer in werking getreden waaraan hieronder enige opmerkingen worden gewijd.

Kort na de geboorte der Bondsrepubliek in 1949 droeg de bezettingsinstantie die zich tot dusver de regeling van het buitenlandse verkeer had aangetrokken, het „Joint

Export-Import Agency", zijn bevoegdheden in principe over aan de Westduitse Administratie. Echter niet voor 1951 oefende de Regering de volle rechten uit. Haar machten heeft zij dus als het ware geërfd van de bezetters en er ligt geen eigen wet aan ten grondslag. Tot op de dag van heden worden alle transacties met het buitenland op grond van voorschriften, die van de bezettingsmachten stammen, uitgevoerd. Basis hiervoor zijn de deviezencontrolebepalingen van de geallieerde Hoge Commissie met hun talrijke uitzonderingsregelingen.

Kaderwet.

De nieuwe, in februari 1961 aangenomen wet slaat niet alleen, zoals in de meeste andere landen en ook in Nederland en België in de naaste toekomst, op de in- en uitvoer doch is een kaderwet welke de Regering machtigt bestuursmaatregelen te nemen op het gebied van het buitenlandse goederen-, diensten- en kapitaalverkeer. Ietwat overdreven wordt deze wet op het totale buitenlandse economische verkeer („Aussenwirtschaftsgesetz") dan ook het „Magna Charta" hiervan genoemd.

De wetgever heeft aan de wet zeer zorgvuldige aandacht besteed en de meningen van alle direct en indirect betrokkenen afgetast. Het verwijt van perfectionisme is hem dan ook niet bespaard gebleven. Vooral de opsomming van de vele feiten om een eventueel noodzakelijk ingrijpen, waarvan niemand wist of zij zich ooit zullen voordoen te dekken leidde tot kritiek. Het komt ons echter voor dat juist dit streven om alle mogelijke gevallen op te noemen en slechts op deze basis de Regering te machtigen beperkingen aan te leggen op de algehele vrijheid die uitdrukkelijk in de wet is vastgelegd, de grote kwaliteit van de wet

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

De bestuurskracht der kleinere gemeenten

De Stichting Universitair Centrum voor Bestuurswetenschappen in de vier noordelijke provincies, Oude Ebbingestraat 34, Groningen, tcl. 35229, zal in het komende winterseizoen wederom in de provincies Drenthe, Friesland, Groningen en Overijssel naar gelang van de belangstelling een aantal discussiegroepen organiseren. Het ligt in de bedoeling, dat deze groepen onder leiding van Dr. J. G. Steenbeek, wetenschappelijk hoofdbestuurder aan de Rijksuniversiteit te Groningen, in een vijftal avonden per groep aandacht zullen geven aan de bestuurskracht der kleinere gemeenten.

Aan de deelneming zijn geen kosten verbonden. Aanmeldingen onder verstrekking van de volgende gegevens: naam, adres, werkkring, opleiding en avonden waarop men regelmatig verhinderd zal zijn — voor zover die althans op het Centrum niet reeds bekend zijn — worden door de Stichting gaarne ingewacht vóór 23 september a.s.

RECTIFICATIE

In het artikel „Coördinatiemaatregelen voor het goederenvervoer in Frankrijk" („E.-S.B." van 30 augustus 1961) moet de vierde regel van de rechterkolom op blz. 828 luiden: basistarieven „des tarifs d'application" met een maximum.

bepaalt. Zonder deze precisering zou veel eerder een ongevenst ingrijpen te vreezen zijn.

De principiële vrijheid van het goederen-, diensten- en kapitaalverkeer mag in de in de wet vermelde gevallen slechts in die mate beperkt worden als noodzakelijk is om het aangegeven doel te bereiken. Afgesloten contracten kunnen door nieuwe bestuursmaatregelen slechts worden aangetast indien dit doel anders ernstig zou worden geschaad. Tegen de meer algemene machtiging tot ingrijpen om de schadelijke gevolgen van buitenlandse maatregelen, zoals concurrentievervalsende methoden, tegen te gaan of om de veiligheid der Republiek te garanderen, een storing van het vreedzame samenleven der volkeren te voorkomen of te verijdelen dat de buitenlandse betrekkingen ernstig worden geschaad kan terecht het bezwaar worden ingebracht dat het in de meeste gevallen uiterst moeilijk zal zijn om uit te maken of aan een buitenlandse transactie dergelijke voor velerlei uitleg vatbare feitelijkheden verbonden zijn.

De kaderwet moet nog geheel door bestuursmaatregelen worden aangevuld behalve t.a.v. de invoer waarvan in de wet zelf is bepaald dat deze zonder vergunning kan plaatsvinden indien de goederen op een bijgevoegde lijst voorkomen. De opgesomde motieven waarom buiten de meer algemene overwegingen tot beperkingen van in- en uitvoer kan worden overgegaan dekken uiteraard ongeveer die welke in een land met een vergevorderde vrijheid op economisch terrein binnenskamers reeds worden aangevoerd.

Zo is volgens de nieuwe wet de beperking van de invoer gerechtvaardigd indien anders schade aan de eigen industrie zou worden toegebracht en het in het algemeen belang is deze schade te voorkomen. Bescherming van de binnenlandse voorziening, kwaliteitseisen en verplichtingen op grond van internationale afspraken mogen tot beperking van de uitvoer leiden. Zeker niet in algemene zwang is echter bijv. het niet uit deviezenoverwegingen stammende ingrijpen van de Overheid inzake te gunstige leverings- en betalingsvoorwaarden bij de uitvoer en schadelijke reacties uitlokkende exportprijzen.

Op het terrein van het *dienstenverkeer* kan ter bescherming van de binnenlandse belangen de vrijheid van handelen inzake de uitgifte van fabricagerechten enz. de verwerving van vertoningsrechten op films, het sluiten van vrachtcontracten en schadeverzekeringscontracten worden beperkt.

Rechtshandelingen met als voorwerp *kapitaaluitvoer* kunnen worden beperkt indien dit noodzakelijk is voor het evenwicht op de betalingsbalans of voor verhinderend van ongunstige reacties op de kapitaalmarkt. Beperking van de kapitaalvoer is toegestaan indien deze nodig is om afbreuk aan de koopkracht van de Duitse Mark tegen te gaan of het evenwicht op de betalingsbalans veilig te stellen.

Het parlement heeft herhaaldelijk doch tevergeefs getracht te bereiken dat voor alle te treffen bestuursmaatregelen op grond van deze, in Nederlandse ogen vanwege zijn universeel karakter merkwaardige, wet zijn goedkeuring vooraf vereist was. Het heeft echter moeten zwichten voor het motief dat een Regering voor het regelen van het buitenlandse economische verkeer in vele gevallen snel moet kunnen handelen. Genoegen moest worden genomen met het compromis dat het parlement binnen drie maanden de onmiddellijke intrekking van een bestuursmaatregel kan eisen.

's-Gravenhage.

DRS. E. C. VOSSENBERG.

Surinaamse kanttekeningen

(Tweede kwartaal 1961)

Gedurende het afgelopen kwartaal heeft het Suriname niet aan belangstelling in Nederland ontbroken. Aanleiding hiervan waren de R.T.C.-voorbereidingen ter eventuele wijziging van het Koninkrijksstatuut. De besproken onderwerpen liggen echter niet op het terrein van deze kanttekeningen, weshalve daarop niet zal worden ingegaan. Slechts dient te worden geconstateerd, dat de binnenlandse handel en in het bijzonder de detailhandel enige terugslag ondervond van de politieke tegenstellingen en een daarmee gepaard gaand gevoel van onzekerheid bij een groot deel der consumenten.

Uit de over 1960 gepubliceerde cijfers blijkt, dat zowel invoer als uitvoer opnieuw stegen tot een recordhoogte.

	S.I.T.C.	1959	1960
INVOER (in Sf. mln.):			
Levensmiddelen	1—19	13,8	15,8
Minerale brandstoffen	31	7,2	8,0
Kleding en textiel	65+84	6,5	8,6
Metalen en metaalwaren	68+69	7,9	10,1
Machines	71+72	21,4	22,7
Vervoersmaterieel	73	6,0	10,8
Diversen	—	22,1	26,0
Totaal		84,9	102,0
UITVOER (in Sf. mln.):			
Rijst	04	4,3	4,9
Mijnbouw (bauxiet)	28	60,8	66,3
Bosbouw en houtindustrie	23+24+63	6,7	6,4
Kleding	84	0,5	0,5
Diversen (meest agrarisch)	—	3,7	3,1
Totaal		76,0	81,2

De invoerstijging, welke voor een belangrijk deel kan worden toegeschreven aan de uitvoering der ontwikkelingsprojecten, vertoont een gezonde tendens. Dit kan echter niet zonder voorbehoud worden gezegd van de uitvoer. Immers, het aandeel van de bauxiet is nog overheersender geworden. Alle pogingen tot een verbreding van de economische basis ten spijt wordt Suriname steeds sterker een eenzijdig exportland, waardoor de conjuncturele kwetsbaarheid steeds ernstiger vormen aanneemt. Het ontstaan van binnenlandse verzorgingsindustrieën op kleine schaal kan hierin geen verlichting brengen. Alleen de rijstexport, waarvoor aanvankelijk werd gevreesd, kon zich verder ontwikkelen; deze tendens zette zich in 1961 verder voort. Verheugend is daarbij, dat de geografische spreiding verbeterde.

De verkoop van Surinaamse kokosolie en Liberia-koffie liep dermate terug, dat de planters reeds tegen het einde van 1960 in moeilijkheden geraakten. Zowel bij de binnenlandse verkoop van kokosolie als bij de export van koffie ligt de oorzaak in de hoge kostprijs, welke concurrentie met het buitenland vrijwel onmogelijk maakt. De invoer van beide producten werd gedeliberiseerd en voorlopig werd een invoerstop afgekondigd. Voor de kokosolie werd tevens door de Minister van Economische Zaken een regeling getroffen met de enige raffinaderij te lande, die thans geraffineerde binnenlandse kokosolie aflevert, welke in prijs nauwelijks boven het importproduct ligt.

Voor koffie werd een garantieregeling voor de koffieplanters ingevoerd, waarbij een basis-garantieprijs ten bedrage van Sf. 1 per kg groene koffie werd vastgesteld. De Regering is thans doende in het buitenland afzet-

mogelijkheden te effectueren, waarbij zo nodig een subsidie-regeling kan worden toegepast. Dit zal waarschijnlijk noodzakelijk zijn, daar momenteel de marktprijs lager is. De invoerstop betreft in feite in hoofdzaak de poederkoffie, die bij de consumenten zeer populair is. Derhalve wordt naast exportbevordering ook gedacht aan mogelijkheden van verwerking van de Liberia-koffie tot poederkoffie en daarnaast ook tot extract en frisdrank.

Op 31 december 1960 liep de citrus-garantieregeling ten einde. In april 1961 maakte de Overheid een voor het jaar 1961 geldende regeling bekend. Deze wijkt in enkele opzichten af van de bestaande. De garantieprijsen werden verlaagd evenals de maximale percentages bederf bij aankomst in Nederland. Omgekeerd krijgen de planters thans 75 pCt. van de meeropbrengst in plaats van 50 pCt. De rijstexport bleef zich bij enigszins lagere prijzen kwantitatief gunstig ontwikkelen. Gedurende het eerste kwartaal van 1961 bedroeg deze 10.085 ton.

Voor vele landbouwgewassen was de bijzondere droogte gedurende de maanden maart, april en mei nadelig. Het experimentele conserveringsbedrijf van de Dienst Agrarische Technologie beschikte gedurende die periode over onvoldoende fruit voor lopende exportorders. Op 15 april werd door de Minister van Economische Zaken de met Tienjarenplangelden gefinancierde Melkcentrale in bedrijf gesteld. Aanwezig was o.a. de Nederlandse Vice-voorzitter- President, die voor besprekingen te Paramaribo vertoefde. Aanvankelijk worden alleen instellingen voorzien van gepasteuriseerde melk. Zeer spoedig zal echter ook het publiek in Paramaribo deze melk kunnen betrekken.

Ten gevolge van de Amerikaanse recessie vond bij de Suralco een inkrimping plaats van de produktie, waartegenover de Billiton Mij. haar produktie kon opvoeren. Van de nieuwe concessies aan de Marowijne werd een eerste proefverschepping Amblygoniet verzonden. Deze maatschappij verplaatste de zetel van haar bedrijfsdirecteur van Paramaribo naar Onverdacht, alwaar zich het bedrijf bevindt. De Suralco heeft thans een fabriek voor supergecalceerde bauxiet in aanbouw. Dit produkt brengt een hogere prijs op dan gewone bauxiet, hetgeen de betalingsbalans zeker ten goede zal komen. In het gebied van de Corantijn werden nieuwe bauxietlagen ontdekt, welke vermoedelijk 200 mln. ton exploitierbare bauxiet bevatten. De „Grands Travaux de Marseille” eiste schadevergoeding, daar niet zoals aanvankelijk was overeengekomen, deze maatschappij werd belast met de bouw van de Brokopondostuwdam. Bij een te Parijs gevoerde arbitrageprocedure werd bepaald, dat het Rijksdeel Suriname Sf. 2½ mln. moet betalen.

De reeds vermelde droogte had een nadelige invloed op het houtvervoer van het binnenland naar de kust. Ten gevolge hiervan liep de triplexproduktie van Bruynzeel tijdelijk met 30 pCt. terug. Deze maatschappij breidt thans in twee richtingen haar werkzaamheden uit. In Brazilië werd een dochteronderneming opgericht, welke zich in de eerste plaats zal bezighouden met de aankap van baboehout. Te Beekhuizen bij Paramaribo wordt een nieuwe triplexfabriek gebouwd, waardoor de totale produktie ongeveer verdubbeld kan worden en ook de spaanplatenfabriek haar produktie zal kunnen uitbreiden.

Vraagt ons interim-bericht.
Verkrijgbaar bij Uw bank,
commissionair of aan ons adres,
Postbus 617, 's-Gravenhage.

(advertentie)

Naar aanleiding van het feit, dat een deel van de suikerexport beneden kostprijs geschiedt, voerde de Minister van Economische Zaken besprekingen met de Nederlandse Handel-Maatschappij teneinde enerzijds de binnenlandse consumentenprijs te verlagen en anderzijds wederom beschermende maatregelen in te voeren voor de binnenlandse suiker. Daarbij werd op grond van de belangrijke invoer van suikerwerken overwogen een bescherming genietende suikerwerkindustrie op te richten. Momenteel wordt voor de lokale markt slechts op bescheiden schaal suikergoed geproduceerd.

Belangrijk voor de industrie is het Landsbesluit van 29 april 1961, waarin gehele of gedeeltelijke vrijstelling van invoerrecht is vastgelegd voor een aantal artikelen, hoofdzakelijk grondstoffen, halfabrikaten en hulpstoffen en verpakkingsmiddelen voor de industrie. Ten gevolge hiervan zullen verscheidene industrieën beter in staat zijn, aan de buitenlandse concurrentie het hoofd te bieden. Enkele reeds bestaande incidentele vrijstellingen werden mede in dit Landsbesluit opgenomen.

Ten behoeve van de industriële planning werd naast de reeds bestaande organisaties opgericht de Adviesraad voor Industriële Ontwikkeling. De N.V. Grontmij, richt een dochteronderneming op te Paramaribo, welke de activiteiten in Suriname en omliggende landen zal bevorderen. De K.N.S.M. richtte op de Koopvaart Maatschappij Suriname-Nederland (K.M.S.N.), waarin een tweetal schepen van de K.N.S.M.-vloot en het walbedrijf in Suriname werden ondergebracht.

De besprekingen inzake de M.A.T.S.-landingen op het vliegveld Zanderij verliepen naar wens. In juni lag een ontwerp-overeenkomst ter parafering gereed. Ook werden oriënterende besprekingen gevoerd met de K.L.M. ten behoeve van een technische samenwerking tussen dit bedrijf en de N.V. i.o. Surinaamse Luchtvaart Maatschappij.

Een voor de importhandel belangrijke maatregel was de wijziging van de procedure voor geliberaliseerde invoer. Thans behoeven de importeurs niet meer zoals voorheen een stempel op de invoerfactuur van de bank, waarop de goederenwissel is getrokken. De controle geschiedt nu door middel van door de banken bij de autoriteiten in te dienen staten.

Op de eerste jaarbeurs te Kingston, Jamaica, was Suriname vertegenwoordigd door een officiële stand, welke door de Overheid in samenwerking met de exportindustrie was georganiseerd. Ter gelegenheid van deze jaarbeurs reisde een handelsmissie onder leiding van de Minister van Economische Zaken naar Aruba, Curaçao en Jamaica,

Verscheidene zakenlieden maakten deel uit van deze missie. De Zevende Internationale Surinaamse Jaarbeurs zal te Paramaribo worden gehouden van 26 oktober tot 6 november 1961. Het ligt in de bedoeling, dat wederom een gecombineerde Nederlandse stand onder leiding van de Economische Voorlichtingsdienst zal deelnemen.

De permanente vertegenwoordiger van het Koninkrijk bij de E.E.G. te Brussel heeft de Raad en de Commissie der Europese Gemeenschap doen weten, dat het Koninkrijk de onderhandelingen wenst te openen tot associatie van Suriname. In verband hiermede woonden de Minister-President en een der parlementsleden van Suriname te Straatsburg de debatten bij van een Europees-Afrikaanse parlementaire conferentie over associatiekwesities.

Ter verruiming van de financieringsmogelijkheden van den Lande werd het plafond voor schatkistpapier verhoogd van Sf. 4 mln. tot Sf. 8 mln. De Minister van Financiën stelde aan de Staten voor, de bestaande Muntverordening te wijzigen. Deze wijziging betekent o.a., dat de vierkante stuiver, zoals deze vóór de oorlog ook in Nederland bekend was, gehandhaafd zal blijven. Met de Herstelbank werden onderhandelingen geopend tot het verkrijgen van een woningbouwkrediet van Sf. 2 mln.

Amersfoort, juli 1961.

G. C. A. MULDER, B.Sc., Ps.D.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Ultimospanning is een woord dat de laatste tijd in de geldmarktverzichten alleen wordt gebruikt om te kunnen zeggen, dat er van spanning geen sprake is. Inderdaad is de situatie al geruime tijd zo, dat geldruimte het alles-beheersende kenmerk van de markt is. Noodgedwongen gaan de banken voort buitenlandse geldmarkttuitzettingen te liquideren. De cijfers van de in de afgelopen week gepubliceerde gecombineerde balanscijfers van de representatieve handelsbanken zijn in juli, wat het buitenlands schatkistpapier betreft, met f. 33,8 mln. en wat de uitzettingen bij buitenlandse banken aangaat met f. 142,6 mln. achteruitgelopen. Hoewel niet blijkend uit deze balanscijfers vinden de banken een gedeeltelijke compensatie in de verdergaande uitbreiding van de buitenlandse kredietverlening, grotendeels onder garantie van buitenlandse banken. Een punt van ernstige overweging betreft de laatste tijd de politieke gevaren. Het risico is bij de krediettransacties met Duitsland onmiskenbaar gestegen, hetgeen mede een oorzaak is tot het teruglopen van de Westduitse goud- en deviezenreserves. De D.M. staat wegens geld dat Duitsland verlaat dagelijks onder druk. Overigens moet worden opgemerkt, dat de sterke daling van het netto-bedrag van de liquide middelen met een deviezenkarakter in de eerste plaats moet worden toegeschreven aan het plaatsen van gelden door niet-ingezetenen bij onze banken. Dat deze zelf door rentebiedingen deze beweging stimuleren is lang niet zeker.

Zo goed als ons land van de gelegenheid gebruik maakt buitenlandse schulden gedeeltelijk vervroegd af te doen, hebben ook de Fransen zich op deze weg begeven. Bijna f. 100 mln. voormalige Nederlandse E.B.U.-vorderingen werden afbetaald. Dit heeft medegebracht, dat een even groot bedrag, zich bij De Nederlandsche Bank in portefeuille bevindend schatkistpapier, is afgelost. Het is de tegenkant van de transactie, die destijds heeft plaats-

gevonden toen de Staat de geconsolideerde E.B.U.-voordring van de Bank heeft overgenomen. Het inschrompen van de openmarkt-portefeuille is, monetair gezien, een niet geheel wenselijke kant van deze zaak.

Kapitaalmarkt.

Het opmerkelijke van de kapitaalmarkt van deze dagen is, dat er zo weinig nieuws is. Zowel op de emissie markt als op de onderhandse markt is de activiteit tot lage waarden gedaald. Institutionele beleggers zien reikhalzend uit naar nieuwe mogelijkheden. De binnenkomende stroom vloeit met vrij grote regelmaat, hetgeen de wenselijkheid inhoudt van een niet stagnerende uitgaande stroom.

Toch moeten zich kwantitatieve wijzigingen voltrekken in de totale vraag- en aanbodverhoudingen. Immers, het cijfer van de betalingsbalans op transactiebasis over het eerste halfjaar wijst er, gezien het geraamde tekort van f. 50 mln. op, dat het lange jaren bestaande besparingsoverschot in een, zij het nog heel klein, tekort is omgeslagen. In overeenstemming hiermede zien wij ook enig aantrekken van de rente. Het gemiddeld effectief rendement van langlopende staatsleningen stond eind 1960 op 4,20 pCt. Heel langzaam daalde het, bereikte 12 mei voorlopig een laagtepunt (3,88 pCt.), liep daarna weer even op om 22 juni toch weer onder het eerder bereikte dieptepunt te duiken (3,87 pCt.). Sedertdien is het in stijgende lijn. Op 3 augustus bleek de grens van 4 pCt. weer te zijn doorbroken en vorige week was het rendement verder gestegen tot 4,06 pCt. De beweging is bescheiden, doch de tendentie is duidelijk.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1960	1 sept. 1961	8 sept. 1961
Algemeen	395	395	392
Intern. concerns	564	541	537
Industrie	329	359	358
Scheepvaart	176	192	190
Banken	220	225	223
Handel enz.	149	162	160

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 123,10	f. 112,90	f. 111,90
Philips G.B.	1.183 ³ / ₄	994	990
Unilever	785	746	734
Hoogovens, n.r.c.	789	899	889
A.K.U.	486 ¹ / ₄	383	381 ³ / ₄
Kon. Ned. Zoutind., Ketjen ..	1.035	1.140	1.175
Zwanenberg-Organon	870	990	972
Rotterd. Droogdok	467	532	527 ¹ / ₂
Robeco	f. 237	f. 242	f. 243,50
Amsterd. Bank	392	353	355

New York.

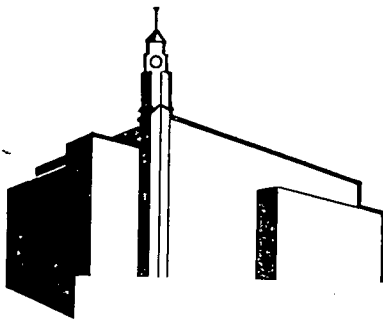
Dow Jones Industrials	616	721	721
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. a)	4,20	4,08	4,06
Aand.: internationalen a)	2,80	.	3,14
lokale a)	3,38	.	3,56
Disconto driemaands schatkist- papier	1,50	⁷ / ₈	⁷ / ₈

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN.

Geconsolideerde maandstaat per 31 augustus 1961

in miljoenen guldens

jaar 31 aug. geleden 1961		jaar 31 aug. geleden 1961	
Debet		Credit	
Kas, kassiers en daggeldleningen	205 186	Kapitaal	90 90
Ned. schatkistpapier	578 654	Reservefonds	54 59
Ander overheidspapier	134 33	3 pCt. Deposito-obligatiën per 1962 en Leningen Maat- schappij voor Middellang	
Wissels	116 45	Crediet	86 107
Bankiers in binnen- en buitenland	370 288	Deposito's op termijn	594 616
Effecten en Syndicaten	45 99	Crediteuren	1.563 1.698
Prolongatiën en voorschotten tegen effecten	97 106	Geaccepteerde wissels	36 33
Debiteuren	947 1.244	Overlopende saldi en andere rekeningen	95 91
Deelnemingen (incl. voorschotten)	26 39		
Gebouwen, safe-inrichtingen en inventarissen	P.M. P.M.		
	2.518 2.694		2.518 2.694

AMSTERDAMSCH E BANK

Ruim

900.000.000 gulden

zijn door zakenlieden, particulieren en verenigingen aan ons toevertrouwd.

Dit is een sprekend bewijs van vertrouwen dat men in onze instelling heeft.

Het is óók een bewijs, dat onze tarieven voor in rekening-courant en à deposito geplaatste gelden aantrekkelijk zijn!

Informeert eens naar deze tarieven!

**NEDERLANDSCHE
MIDDENSTANDBANK N.V.**

Bij het

**BUREAU VAN STATISTIEK
DER GEMEENTESECRETARIE VAN
AMSTERDAM**

kan worden geplaatst een

ECONOOM

ter aanvulling van de wetenschappelijke staf van het Bureau.

Deze functionaris zal — ter assistentie van de plaatsvervangend directeur van het bureau — worden belast met de leiding van de sector economische statistieken, welke sector zich bezig houdt met het verzamelen van het materiaal en het bewerken van de statistische overzichten omtrent handel, verkeer en nijverheid.

Gegadigden voor deze functie dienen het doctoraal examen in de economische wetenschappen met goed gevolg te hebben afgelegd, meer dan normale belangstelling te hebben voor statistische onderzoeken en bewerkingen en het daarvoor benodigde initiatief te bezitten.

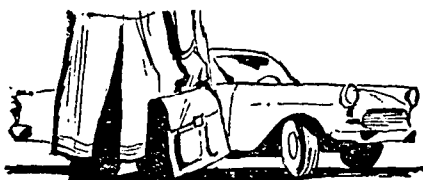
Zij dienen bereid te zijn eventueel een psychologisch onderzoek te ondergaan.

Leeftijd bij voorkeur tussen 30 en 40 jaar.

Salarisgrenzen tussen f. 8.013,24 en f. 12.429,24 per jaar.

Aanstelling boven het minimum is mogelijk.

„Sollicitaties onder 4 63 10 in te zenden bij de Directeur der Gem. Personeelsvoorziening, Sarphatistraat 92, Amsterdam-C.

waar u heengaat ..

de **minifon** gaat met u mee!

*minifon, de handige
zakdicteermachine
van 8 ons,
die - dank zij werking
op batterijen,
autoaccu of lichtnet -
overall paraat is.*

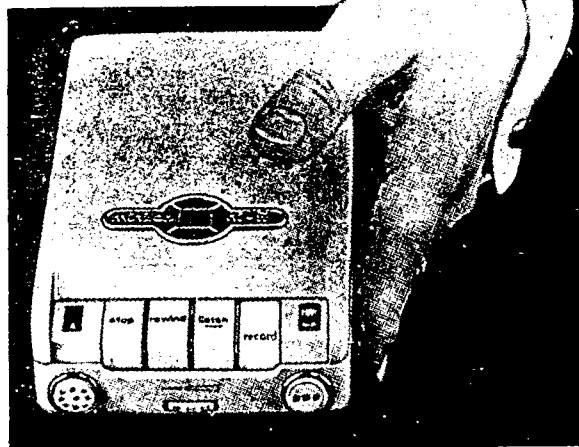
thans in 4 modellen:

Attaché voor dictaat onderweg of op kantoor;

P 55 voor ononderbroken opname tot 5 uur;

HiFi ook voor perfecte muziekopname (tot 12.000 Hz);

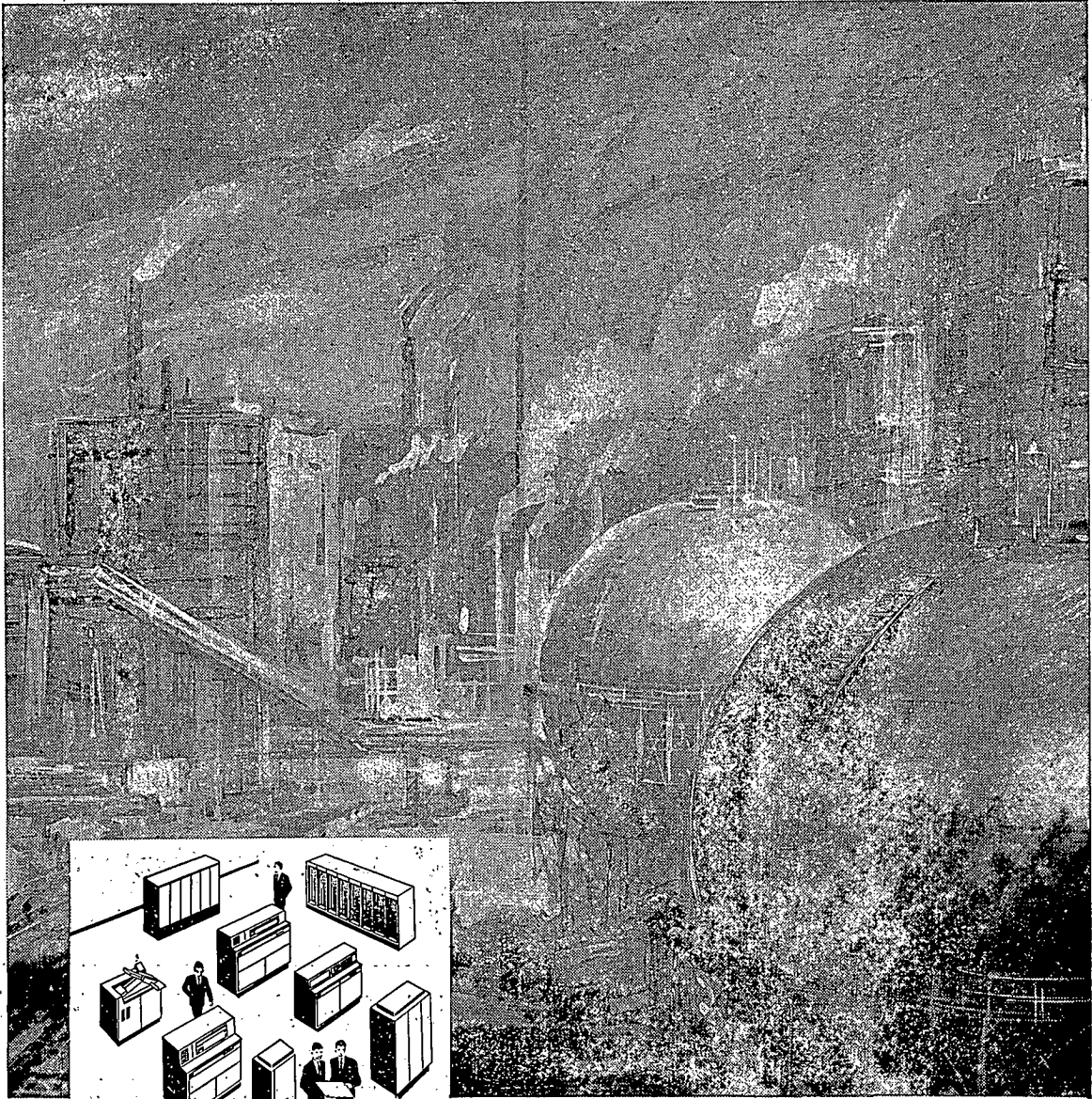
Office voor kantoorgebruik; tevens voor het uitwerken van op de attaché opgenomen tekst.

Veenman kantoormachines n.v.

Vraag prospectus E en vermeld a.u.b. het model waarin u belang stelt.

Bull vooraan in 'n nieuwe wereld.

BULL: óók voor de automatisering van kleine en middelgrote bedrijven! De BULL SERIE 300 maakt klein beginnen mogelijk! De functies: lezen, programmeren, rekenen, afdrucken en ponsen kunnen zonder enige moeite worden uitgebreid. Zo groeit de BULL SERIE 300 met Uw bedrijf; zó kunt U door geleidelijke aanpassing komen tot een integraal informatieverwerkend systeem!

Chemische industrie... de slagader der vooruitgang! Operational research en dataprocesing vereenvoudigen en leiden gecompliceerde produktieprocessen. Elektronische apparatuur stelt de mens in staat tot wetenschappelijk verantwoord beheer. Vindingen, vandaag nog bruisend in reageerbuizen, nog slechts een droge mathematische formule, zijn morgen reeds nieuwe heilzame geneesmiddelen, sterker plastics, krachtiger brandstoffen. Snelle feilloze verwerking van ontelbare produktie-gegevens doet de polsslag van deze tijd krachtiger kloppen... Bull verricht ook hier zijn onmisbare taak!

Administratie- en Statistiekmaschine Mij., N.V.
Vliegtuigstraat 26, Amsterdam-W. - Tel. (020) 18 65 55

OHRA ziektekostenverzekering

**Waardevaste
Standaard- (gezins-)
Polis** (fl. 320.- jaarpremie)

zijpendaalseweg 81 tel. 08300-24131

Bij het
**Centraal Sociaal Werkgevers-verbond
te Den Haag**

is een vacature voor een

MEDEWERKER

op het gebied van internationale arbeidszaken.

Vereisten: jurist, goede kennis van de Engelse en Franse taal, leeftijd tussen 30 en 40 jaar, enige ervaring op internationaal terrein.

Brieven met volledige inlichtingen aan het secretariaat van het Verbond, Kneuterdijk 8.

DE HAAGSCHE COURANT

zoekt een

REDACTEUR FINANCIËN EN ECONOMIE

Brieven met uitvoerige inlichtingen (leeftijd, opleiding, diploma's, tegenwoordige en vorige werkkring) en foto aan Afd. Algemene Zaken, Wagenstraat 37, 's-Gravenhage.

S.K.S. VOOR POSTBUS 114
VERTALINGEN AMSTERDAM

(Zie „E.-S.B.” No. 2295 dd. 19 juli 1961, pag. 716)

Leeft met Uw tijd mee!

Leest de „E.-S.B.”

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

BOD GEVRAAGD

op gebonden Jaargangen
1947 t/m 1960 E.-S.B.

Brieven onder no. E.-S.B. 35-1,
Postbus 42, Schiedam.

ADVERTEREN

kost geld

*

NIET adverteren

kost veel

meer geld

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 31 augustus 1961

Kas, Kassiers en Dag- geldleningen . . . f	76 543.156,10
Nederlands Schatkistpapier ..	399.600.000,-
Ander Overheidspapier ..	103.431.593,20
Wissels	20.518.397,98
Bankiers in Binnen- en Buitenland.	195.175.414,58
Effecten, Syndicaten en Waarden.	79.411.236,60
Prolongaties en Voor- schotten tegen Effecten ..	52.168.167,44
Debiteuren	643 034.277,26
Deelnemingen (incl. Voorschotten).	7.061.301,60
Gebouwen.	5.000.000,-
	<u>f 1.581.943.544,76</u>

Kapitaal f	55.000.000,-
Reserve	40.000.000,-
Deposito's op Termijn ..	621.247.015,13
Crediteuren	812.388.269,06
Geaccepteerde Wissels ..	2.141.290,67
Door Derden Geaccepteerd	1.580.504,01
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen ..	49.586.465,89
	<u>f 1.581.943.544,76</u>

CENTRAAL BEHEER

VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

WET-RISICO

vereniging voor verzekering op onderlinge grondslag ten behoeve van haar leden tegen risico's van:

- a. w.a.-schade in de bedrijfsuitoefening aan derden toegebracht
- b. schade aan eigen motorrijtuigen en door deze aan derden toegebracht, w.a. dekking voor alle motorrijtuigen f. 500.000.- per gebeurtenis
- c. schade aan inzittenden van de eigen automobielen tengevolge van een ongeval

Aantrekkelijke tarieven en verzekeringsvoorwaarden. De besparing op de premie komt geheel ten bate van de leden. Naheffingen hebben nimmer plaats gehad. Goede service gewaarborgd. Duizenden grotere en kleinere ondernemingen, publiekrechtelijke lichamen en instellingen sloten zich reeds aan. Vraagt u eens inlichtingen. Zij worden u gaarne verstrekt.

Naast **WET-RISICO** kunnen voor u van belang zijn:

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschadeverzekering voor industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO

Molest- en stormverzekering.

VERVOER-RISICO

Transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

Ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering van werknemers.

DIENSTVERLENING AAN HET BEDRIJFSLEVEN

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE-C.E.A.

verricht administratieve werkzaamheden voor haar leden met behulp van elektronische apparatuur als loon-, voorraad- en debiteurenadministratie, facturering enz.

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971 - POSTBUS 8400

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVZERZEKERING EN LIJFRENTTE

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM

**INTERACADEMIALE
OPLEIDING
ORGANISATIEKUNDE**

Inschrijving

*voor de vierde tweejarige cursus,
aanvangende in
januari 1962.*

De opleiding is in beginsel bedoeld voor hen, die het doctoraal examen in de economische wetenschappen of het ingenieursexamen aan een technische hogeschool met gunstig gevolg hebben afgelegd.

Anderen, wier opleiding en ervaring zodanige waarborgen bieden, dat verwacht mag worden dat zij de cursus met vrucht kunnen volgen, kunnen eveneens tot de opleiding worden toegelaten. Gegadigden moeten ten minste twee jaren in de praktijk werkzaam zijn geweest.

Schriftelijke aanmeldingen worden ingewacht bij de rector, Oude Delft 56 te Delft.

Het onderwijs zal gemiddeld anderhalve dag per week in beslag nemen. Een uitvoerige brochure kan aan bovenvermeld adres worden aangevraagd.

De opleiding gaat uit van de Rijksuniversiteit te Groningen, de Universiteit van Amsterdam, de Vrije Universiteit te Amsterdam, de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam, de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg en de Technische Hogescholen te Delft en Eindhoven, met medewerking van een aantal organisatie-adviseurs.